

*Regeling van de rechtsbijstand aan
on- en minvermogenden*

MEMORIE VAN ANTWOORD
(Ingezonden 15 maart 1957)

Nr. 5

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de zittingen
1953—1954 en 1955—1956.)

Algemene beschouwingen

Tot welke opmerkingen van principiële en technische aard het ontwerp van wet de vaste Commissie voor Justitie ook aanleiding heeft gegeven: de commissie is met de toenmalige ambtsvoorganger van de ondergetekende van oordeel, dat het wenselijk is verbeteringen aan te brengen in de regeling van de rechtsbijstand aan on- en minvermogenden, zoals deze thans bestaat. De commissie — en de ondergetekende met haar — acht het niet meer in overeenstemming met de huidige begrippen omtrent maatschappelijke zorg om een deel daarvan uitsluitend ten laste te doen komen van een klein deel der bevolking, t.w. advocaten en deurwaarders.

Dat de pro deo-praktijk aan jonge advocaten de gelegenheid biedt om ervaring op te doen, is naar de mening van de ondergetekende op zijn hoogst een argument om *jonge* advocaten met het gratis behandelen van toegevoegde zaken te belasten. Hoewel er veel van deze zaken zijn, die een zekere uniformiteit vertonen en die zich daarom voor behandeling door een jeugdig lid van de balie wel lenen, zijn er andere, die juist de zorg van een ervaren advocaat vereisen. Inschakeling van ook ervaren advocaten is alleen op redelijke schaal te bereiken, indien men de raadsliden zo goed dit mogelijk is honoreert.

In de tweede plaats acht de commissie verbetering van de rechtsbijstand aan on- en minvermogenden mogelijk. Evenmin als de ondergetekende gaat de commissie bij het poneren van deze stelling uit van de gedachte, dat advocaten en deurwaarders op het ogenblik niet op goede wijze de hun toevertrouwde belangen van de toegevoegde cliënten zouden behartigen. Integendeel, balie en deurwaarderskorps kwijten zich met bewaamheid en ijver van deze plicht. Men kan echter niet eisen, dat deze door de betrokkenen wordt uitgebreid tot veel verder dan waar zij wettelijk is opgelegd: de civiele procedure en dan wel voornamelijk, waar rechtsbijstand verplicht is. Hulp in andere zaken, b.v. van administratief-rechtelijke aard, is in veel gevallen eveneens nodig. Men kan een dergelijke uitbreiding van de zorg voor de belangen van on- en minvermogenden slechts verwachten, indien men breekt met het beginsel, dat deze zorg zonder enige vergoeding moet geschieden.

Op de grondslag van deze beginselen heeft wijlen Minister Donker zijn ontwerp opgezet. Dit ontwerp voorzag in de instelling van bureaus voor rechtsbijstand, bestaande uit een bestuur en een aantal advocaten-medewerkers. Deze laatsten zouden onder de leiding van één hunner de gehele rechtsbijstand aan on- en minvermogenden in het arrondissement verzorgen. De rest van de balie werd van de gratis rechtsbijstand ontlast.

De meerderheid der commissie kan zich met deze opzet niet verenigen. Zij vreest een zekere verambtelijking van de bureaus.

Zij meent ook, dat, wanneer twee gratis procederende partijen ieder een medewerker van het bureau als raadsman hebben, de indruk van „onder één hoedje spelen” bij de justitia-belen post vat.

Bovendien meent de commissie, dat de rechtzoekende meer dan in de opzet van het ontwerp het geval is zelf in de keuze van een raadsman een stem moet hebben.

Ten slotte acht de commissie het voor de advocaten, die geen medewerker van een bureau zijn, een nadeel om van de rechtsbijstand aan on- en minvermogens ontlast te zijn. Door deze rechtsbijstand immers krijgt men ervaring, naam en daardoor op den duur ook betalende praktijk.

De ondergetekende geeft deze bezwaren tegen het ontwerp hier kort weer, omdat hij daarvoor begrip kan opbrengen. Hij betreurt, dat de balie eerst na de indiening van het ontwerp, dat in zijn opzet een ontwerp van de Nederlandse Advocaten Vereniging was, tot het inzicht gekomen is, dat de financiële ontlasting, door de instelling der bureaus voor rechtsbijstand in het leven geroepen, niet opweegt tegen het verbreken van het contact tussen de balie en de meerderheid van de bevolking. De balie, een belangrijk element in de samenleving, zou zich, door zich van de gratis praktijk terug te trekken, isoleren van grote gedeelten der rechtzoekenden.

Al deze argumenten hebben de ondergetekende aanleiding gegeven om te zoeken naar een oplossing, die inschakeling van alle advocaten bij de hulp aan toegevoegde cliënten mogelijk maakt en daarnaast een zekere honorering van de gepresteerde hulp waarborgt.

Als oplossing scheen de suggestie van een aantal leden om de griffiers, al dan niet optredende namens president of kantonrechter, de toevoegingen te laten doen bij toerbeurt uit een lijst van alle daartoe bereid zijnde advocaten de ondergetekende niet zeer aantrekkelijk. Het voordeel van de huidige bureaus van consultatie, dat in het ontwerp bleef bestaan, is, dat de rechtzoekende in eerste aanleg door ervaren advocaten wordt ontvangen. Dezen kunnen beoordelen, of een zaak al dan niet gerechtvaardigd is en kans heeft. Zij kunnen de tegenpartij oproepen en een vereniging beproeven. Op die wijze worden, juist zoals bij de betalende praktijk gebeurt, onnodige procedures voorkomen. Dit belangrijke voordeel gaat verloren, indien een in de rechtspraktijk onbedreven griffier de rechtzoekenden ontvangt: deze kan niet veel anders doen dan een advocaat toevoegen. De ondergetekende deelt voor het overige de bezwaren, die door de op blz. 4 van het Voorlopig Verslag aan het woord zijnde leden tegen deze suggestie zijn aangevoerd.

De tweede suggestie tot verbetering van het ontwerp werd gedaan door een minderheid der commissie, die, met instandhouding overigens van het voorgestelde systeem, inschakeling van een groot aantal advocaten als medewerker van de bureaus voor rechtsbijstand wenselijk achtte. Ook deze suggestie acht de ondergetekende niet goed voor verwezenlijking vatbaar. In de gedachtengang van het ontwerp werd het betrekkelijk geringe aantal medewerkers gerechtvaardigd door het feit, dat dezen door het grote aantal zaken, dat zij zouden behandelen, een zekere ervaring in deze sociale rechtsbijstand zouden opdoen en bovendien een — gezien het voor de uitvoering van dit ontwerp beschikbare bedrag — redelijke honorering zouden krijgen. Breidt men het aantal medewerkers tot een „groot aantal” uit, dan rijst de vraag, waarom men dan niet alle advocaten zou inschakelen. In het systeem van het ontwerp werden de medewerkers gekozen uit hen, die bereid waren een belangrijk deel van hun tijd aan het werk der bureaus te besteden tegen een vaste honorering per jaar (berekend naar het vermoedelijk aantal te behandelen zaken). Kiest men een groot aantal medewerkers, dan krijgen die noch ervaring, noch een zo groot aantal zaken, dat het honorarium van enige omvang is. Het ligt dan meer voor de hand om alle advocaten in te schakelen.

De ondergetekende zou inderdaad deze stap willen zetten. Hij moge thans nagaan, welke consequenties daaruit volgen voor de opzet van het ontwerp.

In het oorspronkelijke ontwerp was het bureau het centrum, dat rechtshulp verleende, zowel op zijn zittingen als door een medewerker met de behandeling van een procedure te belasten. De medewerker verrichtte zijn taak in het kader van het bureau, dus mede zo nodig in overleg met de leider daarvan. Dit vervalt in het stelsel, waarbij alle advocaten worden ingeschakeld. Het bureau dient voor advisering en, ingeval daarmee niet volstaan kan worden, voor distributie van de zaken over de advocaten. Er is dus geen belangrijk verschil

met de huidige bureaus van consultatie. De ondergetekende zou dan ook deze bureaus willen handhaven in de vorm en met ongeveer de taak, die zij thans hebben. Het is echter, wanneer de bureaus voornamelijk distributiebureau zijn, niet gerechtvaardigd hun een zo zware opzet te geven als in het oorspronkelijke ontwerp voorzien was voor de bureaus, die de rechtsbijstand ook geheel zouden afwerken. Het bestuur, bestaande uit magistraten en leden, voortkomende uit verschillende geledingen der maatschappij, is te zwaar van opzet voor een simpel kantoor voor distributie van zaken over advocaten en deurwaarders. De samenstelling van de bureaus van consultatie zal echter anders moeten zijn dan de huidige. Het karakter van sociale zorg, dat de gratis rechtsbijstand heeft, maakt het wenselijk, dat over het beleid der bureaus mede goedgeoordeeld wordt door deskundigen op dit gebied. Het voorgestelde nieuwe artikel 3 voorziet dus in de benoeming van ten minste één deskundige op het gebied van maatschappelijk werk, die evenmin als het lid-deurwaarder bij de concrete toevoegingen aanwezig behoeft te zijn. Deze geschieden, zegt het laatste lid van het nieuwe artikel 6, door de leden-advocaten, eventueel in een uit twee leden bestaande afdeling van het bureau.

Met de verdwijning van het in het ontwerp voorziene bestuur en de handhaving, in gewijzigde vorm, van de bureaus van consultatie verdwijnt ook de brede samenstelling, die nodig was om de in wezen rechterlijke beslissing der gratis admittie te nemen. De bestaande gratis-admittieprocedure moet dus gehandhaafd worden.

Daarvoor is nog een andere grond. De beloning per zaak zal, in de huidige omstandigheden, slechts een geringe kunnen zijn. De ondergetekende komt op de financiële zijde van het probleem hieronder terug. Maar juist omdat de beloning gering zal zijn, zou overneming van het stelsel van het ontwerp voor de advocaten wellicht nadeel meebrengen. In het ontwerp wordt immers de procedure tegen verminderd tarief afgeschaft. Hoewel deze instelling niet veelvuldig wordt toegepast, betekent zij toch, in de gevallen, waarin zij gebruikt wordt, een beloning voor de advocaat, die zal liggen boven wat hem aan honorarium voor een toevoeging zal kunnen worden toegekend. Het kwam de ondergetekende onjuist voor, deze mogelijkheid af te schaffen.

Door inschakeling van alle advocaten en handhaving van de bureaus van consultatie in hieronder te bespreken vorm verdwijnt dus de gratis-admittieverlening door de bureaus voor rechtsbijstand. Hierdoor wordt voor een deel reeds het vraagstuk opgelost, dat terecht door vele leden is gesignaleerd: namelijk dat van de verhouding tussen de in het ontwerp voorziene bureaus voor rechtsbijstand en de bestaande, uit de maatschappij zelf voortgekomen bureaus. De vraag, die niet met zoveel woorden in het Voorlopig Verslag is aangeduid, was toch, hoe die particuliere bureaus voor hun cliënten gratis-admittie konden krijgen. Zouden zij hun cliënten eerst toch nog alle naar de bureaus voor rechtsbijstand moeten verwijzen? Dat zou omslachtig zijn. Terecht werd daarom voor samenwerking tussen de verschillende bureaus gepleit. Bovendien lenen de bureaus veel op elkaar. De bestaande adviesbureaus zijn veelal gespecialiseerd, b.v. in arbeidszaken, maar ook binnen het bureau voor rechtsbijstand zou een zekere specialisering denkbaar zijn. Men vroeg zich dus af, in hoeverre de advocaten (en rechtskundige adviseurs, waarover later), aan de bureaus verbonden, tevens aan de bureaus voor rechtsbijstand gelieerd zouden kunnen worden. Dit probleem vervalt echter door inschakeling van alle advocaten bij de rechtshulp aan on- en minvermogens. De door het Rijk betaalde rechtshulp is niet meer gespecialiseerd. Wie een eigen, op bepaalde problemen ingesteld bureau wil inschakelen, dat over in die problematiek bijzonder deskundige medewerkers beschikt, kan dat doen, maar doet dit uiteraard, evenals thans, op eigen kosten, al dan niet gesteund door de organisatie, die het bureau in het leven geroepen heeft. De gratis-admittie wordt, evenals thans, door de rechter verleend. Voor een band tussen de bestaande, nuttige bureaus en de bureaus van consultatie is in het nieuwe stelsel evenmin reden als thans.

Inschakeling van alle advocaten, waartoe de ondergetekende wil overgaan, brengt dus mede:

a. handhaving van de bestaande bureaus van consultatie zonder breed opgezet bestuur;

b. handhaving van de gratis-admissieverlening door de rechter en van het procederen tegen verminderd tarief.

De vraag rijst thans, op welke wijze men enige verbetering in de bestaande wijze van rechtskundige hulp aan on- en minvermogenen kan aanbrengen op de basis van de handhaving van het bestaande systeem als organisatorische grondslag.

Vooropgesteld zij, dat tot heden de wet generlei regeling inhield dan de hoofdbeginselen: het bureau van consultatie voegt toe en de toegevoegde advocaat is verplicht zijn hulp te verlenen. Waar de Staat iedere financiële verantwoordelijkheid afwees, was het stellen van bepaalde eisen, b.v. omtrent de categorieën van gevallen, waarin hulp verleend moest worden, onredelijk. Men had waarlijk slechts reden tot erkentelijkheid voor de wijze, waarop de balie tot nog toe haar taak zonder enige beloning heeft uitgeoefend. Wordt door de Overheid een vergoeding gegeven aan de toegevoegde advocaat, dan heeft de gemeenschap ook enig recht van medezeggenschap. Dat recht nu wordt in het gewijzigd ontwerp neergelegd. Waar hieronder nummers van artikelen worden aangehaald, zijn dit de artikelen van het gewijzigd ontwerp.

Verbetering van de huidige toestand is mogelijk door meer dan tot dusverre raadslieden toe te voegen. Dit kan geschieden in zaken voor de colleges, maar ook in kantongerechtszaken en zaken van administratiefrechtelijke aard. Daarom bepaalt artikel 8, dat de Minister van Justitie bevoegd is aanwijzingen en nadere regelen te geven betreffende de soort van zaken, waarin rechtsbijstand zal worden verleend.

Wordt in kantongerechtszaken toegevoegd, dan behoeft de raadsman geen advocaat of procureur te zijn. Het is dus, opdat zoveel mogelijk zaken zullen kunnen worden behandeld, wenselijk, dat ook niet-juristen, die ter zake kundig zijn, toegevoegd kunnen worden. Die deskundige niet-juristen zijn de deurwaarders. Het spreekt wel vanzelf, dat een bureau van consultatie, dat gerechtsdeurwaarders als raadsman kan toevoegen, ook een gerechtsdeurwaarder als lid zal moeten hebben. Artikel 3 voorziet hierin.

De ondergetekende is van mening, dat het niet nodig is de toevoeging van notarissen in deze wet te regelen. De bestaande regeling heeft nimmer aanleiding tot moeilijkheden gegeven en het ligt niet in de bedoeling de notarissen te verplichten tot andere bijstand dan het gratis verlenen van hun ministerie.

De vraag rijst, of niet rechtskundige adviseurs zouden kunnen worden toegevoegd. Het oorspronkelijke ontwerp voorzorg immers in de aanstelling van één of meer kandidaat-deurwaarders als medewerker aan het bureau. Nu dit stelsel vervallen is en alle zelfstandig de rechtspraktijk uitoefenende advocaten en deurwaarders voor toevoeging in aanmerking komen, is inschakeling van personen, die niet onder officieel toezicht staan, niet wel mogelijk. Er is een werkgroep bezig te trachten een regeling voor de status der rechtskundige adviseurs te ontwerpen. Gelukt dit, en komt er inderdaad een wettelijke rechtspositie tot stand, dan zal de verhouding van de rechtskundige adviseurs tot de krachtens dit ontwerp te verlenen rechtsbijstand nader moeten worden bezien.

Gehandhaafd is dus in het gewijzigde ontwerp de mogelijkheid voor de Overheid om haar wensen ten aanzien van het toevoegingsbeleid kenbaar te maken. De mogelijkheden van uitbreiding van het aantal gevallen, waarin bijstand wordt verleend, wordt geschapen door inschakeling van de gerechtsdeurwaarders enerzijds en door de vermoedelijk grotere bereidheid van de advocaten om zich tegen het hieronder te bespreken honorarium met toegevoegde zaken te belasten.

Gehandhaafd is ook de mogelijkheid om aan rechtzoekenden (voor zover zij niet tegen verminderd tarief procederen) een vergoeding in rekening te brengen. Inderdaad wordt door deze bijdragen de rechtsbijstand niet gefinancierd: doch de ondergetekende acht het met de op blz. 4 van het Voorlopig Verslag aan het woord zijnde leden van betekenis, dat ieder, naar

draagkracht, een bedrag betaalt, dat hem zelf de voldoening geeft recht te kunnen doen gelden op de geboden bijstand. Natuurlijk mag dat nooit een „entreegeld” zijn, d.i. een voor iedereen gelijk bedrag of minimumbedrag per zaak. Alleen al het feit, dat een vrouw, die geen eigen inkomsten heeft en wil scheiden, tot een voor haar niet op te brengen bijdrage gedwongen zou worden, veroorzaakt het entreegeldsysteem.

Intussen is het ook hierom noodzakelijk een wijziging in de bestaande toestand te brengen. De aanwijzingen en regels, die de Minister van Justitie krachtens artikel 8 van het gewijzigde ontwerp kan geven, betreffen ook de hoogte van de te heffen bedragen. Bovendien wordt, mede met het oog hierop, in het bureau van consultatie het maatschappelijk werk vertegenwoordigd (artikel 3, eerste lid, onder c).

Nu hierboven is uiteengezet, welke consequenties de inschakeling van alle advocaten voor het ontwerp heeft, en hoe in grote lijn het ontwerp er daardoor zal komen uit te zien, rijst de vraag, welke de financiële basis van het ontwerp is en wat de geldelijke gevolgen voor de betrokkenen zullen zijn.

In de Memorie van Toelichting op het ontwerp is, op blz. 7, medegedeeld, dat verwacht werd, dat de kosten, aan de uitvoering van het voorgestelde ontwerp verbonden, ongeveer één miljoen gulden zouden bedragen. Door de justitiabelen wordt aan bijdragen nog een bedrag betaald, dat in de Memorie van Toelichting op f 150 000 is geschat. Het behoeft geen betoog, dat het de Regering niet mogelijk is bij de huidige financiële positie van het Rijk een groter bedrag dan het geraamde uit te trekken. Zij kan niet verder gaan dan dit bedrag ook voor de gewijzigde opzet beschikbaar te stellen.

Uit de rijksbijdrage en de opbrengst van de bijdragen der justitiabelen moeten nu de volgende posten worden voldaan:

1. honorering van toegevoegde advocaten en gerechtsdeurwaarders;
2. honorering van door gerechtsdeurwaarders gratis uitgebrachte exploten met de helft;
3. door de dagbladpers opgenomen advertenties ten verzoeken van rechtzoekenden, aan wie gratis-admissie is verleend;
4. kosten van de bureaus van consultatie, waarbij ervan wordt uitgegaan, dat de leden, zoals tot nog toe, hun arbeid zonder betaling verrichten.

Inderdaad is het aantal zaken, waarin een raadsman wordt toegevoegd, in de laatste jaren omstreeks 15 000 geweest. Men mag echter rekenen op een zekere toename door de werking van het ontwerp. Schat men het aantal op 16 000 à 17 000 per jaar, dan is het, gezien de andere te betalen posten, niet mogelijk meer dan omstreeks f 50 per zaak aan toegevoegde raadslieden te vergoeden.

De ondergetekende is zich ervan bewust, dat dit bedrag in de meeste gevallen bij lange na niet een adequate vergoeding van de door de toegevoegde raadslieden verrichte arbeid zal zijn. Slechts voor procedures voor de kantonrechter biedt het de mogelijkheid van een enigermate redelijke vergoeding. De ondergetekende is evenwel van oordeel, dat het aanvaarden van een vergoeding op dit niveau te verkiezen is boven een handhaven van het bestaande stelsel van werken zonder honorering. Hij zou evenwel niet het voorgestelde niveau in de wet willen vastleggen. Hij stelt daarom in artikel 25 voor om het te vergoeden bedrag bij algemene maatregel van bestuur te bepalen. Het is hetzelfde stelsel als in artikel 48 van het Wetboek van Strafvordering is gevolgd ten aanzien van de beloningen voor raadslieden in strafzaken.

De ondergetekende moge thans nog een aantal opmerkingen, die in het Voorlopig Verslag gemaakt zijn, beantwoorden, voor zover deze opmerkingen door de hierboven voorgestelde wijziging van systeem niet reeds zijn opgehelderd of hun betekenis hebben verloren.

Allereerst moge worden ingegaan op de vraag, welke de omvang van de te verlenen rechtsbijstand is. Zal de rechtsbijstand zich ook uitstrekken tot terreinen als arbeidsrecht en sociale verzekeringsrecht, waarop de vakorganisaties sinds jaren met vrucht werkzaam zijn? In beginsel is deze rechtsbijstand

begrepen onder de taak der bureaus van consultatie. Veel rechtzoekenden hebben echter aan bijstand op dit terrein geen behoefte, omdat hun vakverenigingen daarin reeds voorzien. Zo nodig zal echter wel hulp op fiscaal gebied moeten worden verleend. In het algemeen valt hulp op administratiefrechtelijk gebied eveneens onder de taakomschrijving der bureaus. In welke omvang dit alles zal worden geëffectueerd, hangt enerzijds af van de behoefte van de rechtzoekenden en anderzijds van de mogelijkheden van de balie om in deze gespecialiseerde rechtshulp te voorzien. Juist omdat op dit ogenblik nog niet te voorzien is, welke terreinen voor het publiek, dat zich tot de bureaus wendt, van belang zijn en op welke terreinen de balie service kan verlenen, is in artikel 8 opgenomen, dat de Minister van Justitie aanwijzingen en nadere regelen kan geven omtrent de categorieën van zaken, waarin rechtsbijstand zal worden verleend. Veel minder dan bij de bureaus voor rechtsbijstand van het oude ontwerp, die de keuze van gespecialiseerde medewerkers mogelijk maakten, laat het stelsel van inschakelen van alle advocaten ruimte voor specialisering.

Men kan specialisering ook niet bereiken door inschakeling van bijzondere deskundigen, die geen advocaat zijn, zoals accountants of belastingconsulenten. Deze beroepen zijn immers niet geregeld, zodat generlei waarborg bestaat, dat iemand, die zich accountant of belastingconsulent noemt, de vereiste bekwaamheid en behoorlijkheid bezit. Men zal op dit punt vertrouwen moeten hebben in de balie, die, ook met het oog op de betalende praktijk, wel genooddakt is om zich meer dan vroeger met fiscale en administratiefrechtelijke problemen en geschillen op te houden. Deze ontwikkeling zal ook de rechtzoekenden, die niet tot volledige betaling in staat zijn, ten goede komen.

In het gewijzigde ontwerp is de beperking, dat rechtsbijstand alleen verleend kan worden door advocaten, die ten minste drie jaren praktijk hebben, vervallen. Door de stageverordening bestaat wel de garantie, dat zij de hun toevertrouwde belangen behoorlijk en zo nodig met steun van oudere confrères zullen behartigen. Daarom is bepaald, dat alle advocaten toegevoegd kunnen worden.

Het gewijzigde ontwerp spreekt niet van alle advocaten, „die daartoe bereid zijn”, zoals de meerderheid van de commissie op blz. 2 van het verslag (tweede kolom bovenaan) voorstelt. Verlening van rechtshulp aan hen, die deze niet kunnen bekostigen, is steeds een plicht van de balie geweest als tegenhanger tegen het monopolie van vertegenwoordiging voor de gerechten. Wanneer die rechtsbijstand betaald wordt, is er geen reden de plicht plotseling tot bevoegdheid af te zwakken. De advocaat behoort, ten einde de rechtsbijstand aan on- en minvermogen- den te allen tijde te kunnen garanderen, verplicht te zijn aan een toevoeging gevolg te geven. Zo was de toestand tot heden en de ondergetekende ziet geen reden hem te wijzigen. Dat de bureaus van consultatie niet iedere advocaat toevoegen, is een oude en goede traditie. De leden van de bureaus zelf en van de raden van toezicht, de oud-leden dier colleges doen meestal niet meer mee met de gratis rechtsbijstand. Dat dit zo blijft, voor zover de betrokkenen zelf niet anders wensen, is redelijk. Maar dat iedere jonge advocaat, die voldoende inkomsten uit een secretariaat of uit anderen hoofde heeft, zich zonder meer aan het gevolg geven aan toevoegingen kan onttrekken, schijnt de ondergetekende bepaald ongewenst.

Enige leden stelden de vraag (blz. 5, linkerkolom bovenaan) of het niet wenselijk zou zijn het in het debet stellen van griffie- recht in familiezaken af te schaffen. Dat zou een grote admini-

stratieve vereenvoudiging betekenen. De ondergetekende overweegt een algemene vereenvoudiging van het tarief. Daarbij wordt de mogelijkheid tot verbetering beperkt door de eis van de huidige financiële situatie, dat niet een geringere opbrengst van het recht mag worden bereikt. Hij hoopt daarom te zijner tijd, wanneer de werkzaamheden op zijn Departement het uitwerken van een zodanig onderwerp mogelijk maken, voorstellen dienaangaande in te dienen.

Zoals hiervoor reeds is medegedeeld, acht de ondergetekende het niet noodzakelijk ook de door notarissen kosteloos te verlenen rechtsbijstand onder het onderhavige ontwerp te doen vallen. De materie is in de op het notarisambt betrekkelijke wet geregeld en over de functionering van de daar voorgeschreven procedure bestaan geen klachten. Bovendien verlenen notarissen slechts een zeer beperkte rechtshulp: namelijk het verlijden van akten. Hen inschakelen bij het voeren van procedures voor het kantongerecht of voor administratieve rechters (hetgeen theoretisch mogelijk zou zijn), schijnt de ondergetekende niet in overeenstemming met de traditie van het notariaat.

De problemen met betrekking tot de naam van de bureaus voor rechtsbijstand aan on- en minvermogenen zijn door handhaving van de oude naam bureaus van consultatie opgelost.

Het vervallen van het bestuur dezer bureaus in het gewijzigd ontwerp maakt beantwoording van de opmerkingen omtrent samenstelling en bevoegdheid van dit bestuur overbodig.

Gelijk hierboven reeds werd opgemerkt, zal de algemene maatregel van bestuur, krachtens artikel 27 van het gewijzigde ontwerp uit te vaardigen, regels bevatten omtrent de wijze, waarop aan dag- en nieuwsbladen de door hen ten behoeve van rechtzoekenden, die gratis procederen, geplaatste advertenties zullen worden betaald.

De opmerkingen omtrent de artikelen, in het Voorlopig Verslag gemaakt, mogen, voor zover nog van betekenis, hier besproken worden.

Artikel 8. In het gewijzigd ontwerp is de bevoegdheid van de Minister van Justitie om met betrekking tot bepaalde aspecten van de rechtsbijstand regelen te geven in het nieuwe artikel 8 gehandhaafd. Daar het niet de bedoeling is, dat van regeringszijde in individuele gevallen ingegrepen wordt, is het woord „aanwijzingen”, dat inderdaad op ingrijpen in het concrete geval zou kunnen wijzen, in het nieuwe artikel 8 vervallen.

Artikel 17. Het oude artikel 17 is ongewijzigd overgenomen met hetzelfde nummer. Met de aan het woord zijnde leden is de ondergetekende het eens, dat het overlaten van de behandeling van zijn zaak aan verzoeker alleen mogelijk is, wanneer de verzoeker zijn zaak kan behandelen. Hij moet dus formeel daartoe in staat zijn (en dat is hij niet bij de rechterlijke colleges) en materieel. Wat dit laatste betreft, wil het artikel de mogelijkheid openlaten, dat het bureau ter zitting een rechtzoekende zodanig omtrent de door hem te volgen gedragslijn instrueert, dat hij geen bijstand meer nodig heeft. Dit zal uiteraard niet vaak voorkomen. In de gevallen, die zich voor toepassing van dit artikel lenen, kan het zijn nut bewijzen.

De Minister van Justitie,
SAMKALDEN.